

БАНКІВСЬКЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

BANKING FOR STRATEGIC DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL POTENTIAL OF ECONOMIC ENTITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR

У статті розглянуто сутність банківського забезпечення стратегічного розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки, яке приводить до виникнення похідних категорій – кредитний потенціал банку, кредитний потенціал підприємства. Обґрунтовано дефініції кредитного потенціалу і стратегічного кредитного потенціалу банків і суб'єктів господарювання. Статистична оцінка складу, структури і динаміки поточних зобов'язань протягом 2007-2017 років дозволила встановити випереджальне зростання кредитного потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора порівняно з економікою загалом.

Ключові слова: банківське забезпечення, стратегічний розвиток, фінансовий потенціал, кредитний потенціал, суб'єкти господарювання, аграрний сектор, економіка.

В статье рассмотрена сущность банковского обеспечения стратегического развития финансового потенциала субъектов хозяйствования аграрного сектора экономики, которое приводит к возникновению производных категорий - кредитный потенциал банка, кредитный потенциал предприятия. Обоснованы дефиниции кредитного потенциала и стратегического кредитного потенциала банков и субъектов

хозяйствования. Статистическая оценка состава, структуры и динамики текущих обязательств в течение 2007-2017 годов позволила установить опережающий рост кредитного потенциала субъектов хозяйствования аграрного сектора по сравнению с экономикой в целом.

Ключевые слова: банковское обеспечение, стратегическое развитие, финансовый потенциал, кредитный потенциал, субъекты хозяйствования, аграрный сектор, экономика.

The article deals with the essence of banking support for strategic development of financial potential of economic entities in the agricultural sector of the economy, which leads to the emergence of derivative categories - credit potential of the bank, credit potential of the enterprise. The definitions of credit potential and strategic credit potential of banks and business entities are justified. A statistical assessment of the composition, structure and dynamics of current liabilities over the years 2007-2017 has allowed us to establish the anticipatory increase in the credit potential of agricultural sector entities compared to the economy as a whole.

Key words: banking, strategic development, financial potential, credit potential, business entities, agrarian sector, economy.

УДК 336.63

Соломатіна Т.В.

кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри фінансів
та банківської справи
Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Даля

Постановка проблеми. У сучасних умовах зростає роль аграрного сектора у забезпеченні посткризового відновлення економіки. Збереження поступальної траєкторії розвитку потребує розробки відповідних фінансових політик, узгодження фінансової стратегії і тактики. Нарощування стратегічного потенціалу потребує відповідного фінансового забезпечення. Потреби переходу до моделі розширеного відтворення не можуть бути задоволені лише на основі самофінансування. Одним із найбільш значущих зовнішніх джерел фінансування є банківське кредитування. Вирішення окреслених проблем ускладнюється специфічними природно-кліматичними умовами функціонування сільського господарства, його сезонністю. Тому банківське забезпечення стратегічного розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки потребує розробки нових підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання фінансового потенціалу щодо банківської діяльності обговорюються у працях багатьох учених. Гуцалюк О. М. досліджує компонентні складові оцінювання фінансового потенціалу банківських установ [1, с. 115]. Об'єктом уваги Зуєвої

О. В. є структура фінансового потенціалу банку [2, с. 31]. Квасова О. П. акцентує увагу на необхідності посилення державного управління фінансово-економічною безпекою ресурсного потенціалу банків України [3, с. 22]. Каліцун А. В. надає оцінку потенціалу банківського сектору України як основного джерела фінансування лізингових операцій, у т.ч. у сільському господарстві [4, с. 53]. Високо оцінюючи науковий доробок зазначених авторів, слід визнати недостатню увагу до проблем банківського забезпечення стратегічного розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка рекомендацій із удосконалення банківських механізмів стратегічного розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сутність фінансового потенціалу банків і суб'єктів господарювання проявляється у виконуваних функціях, принципах формування та реалізації. Основними функціями є: «структуро-утворювальна, спрямовуюча, цілеформувальна, стимулююча, контрольна та порівняльна» [5, с. 128].

Принципами функціонування системи фінансового потенціалу є: «цілісність, інтегративність, динамічність, безперервність, розвиток, адаптивність, синергізм та емерджентність, збалансованість, цілеспрямованість, ефективність та керованість» [5, с. 129].

У процесі взаємовідносин банківських установ і суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки фінансовий потенціал трансформується у кредитний потенціал. Його структуро-утворювальна функція проявляється у використанні кредитних коштів для оптимізації структури капіталу, фінансування тимчасового дефіциту оборотних коштів, забезпечення розширеного відтворення капіталу тощо. Стимулююча функція кредитного потенціалу проявляється у створенні мотивів для своєчасного погашення кредиту з процентами для уникнення штрафних санкцій, стягнення на заставне майно, гарантії, поруки, підтримки високих кредитних рейтингів і бездоганної кредитної історії. Окрім фінансових показників діяльності суб'єктів-господарювання – позичальників, які носять об'єктивний характер, банки значну увагу приділяють суб'єктивним чинникам – діловій репутації і кредитній історії. Для мінімізації кредитних ризиків на макроекономічному рівні створюються бюро кредитних історій відповідно до Закону України «Про організацію формування та обігу кредитних історій». «Цей Закон визначає правові та організаційні засади формування і ведення кредитних історій, права суб'єктів кредитних історій та користувачів бюро кредитних історій, вимоги до захисту інформації, що складає кредитну історію, порядок утворення, діяльності та ліквідації бюро кредитних історій» [6].

В основі кредитних взаємовідносин банківських установ і підприємств лежить оцінка кредитоспроможності позичальника. Вона може бути бальною, рейтинговою, проводиться на основі фінансових коефіцієнтів, джерел облікового та позаоблікового характеру. При прийнятті управлінських рішень щодо видачі кредиту банк може ґрунтуватися як на власних оцінках, так і на оцінках рейтингових агентств, представлених у рейтингових звітах. Визначення кредитного рейтингу проводиться в процесі чітко регламентованих процедур рейтингування на принципах об'єктивності, незалежності та неупередженості [7, с. 140]. Рейтингові агентства використовують універсальні методики визначення рейтингових оцінок, які не диференційовані за видами економічної діяльності. Надаючи оцінку кредитоспроможності, агентства дистанціюються від конкретних суб'єктів господарювання – замовників рейтингу, висуваючи до всіх клієнтів однакові вимоги.

Банківські установи забезпечують стратегічний розвиток суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки шляхом фінансування

їх відтворювальних процесів, видачі кредитів, купівлі-продажу цінних паперів, надання розрахункових і лізингових послуг. На жаль, в Україні відсутні спеціалізовані аграрні банки, тому банківське забезпечення розвитку фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств надається універсальними банківськими установами. Поняття фінансового потенціалу банків і фінансового потенціалу суб'єктів господарювання є тісно взаємопов'язаними. Тому «ефективне використання економічного, ресурсного та фінансового потенціалів банку багато в чому визначає стабільність і динамічність розвитку» [8, с. 80] аграрного сектора національної економіки.

Досліджуючи проблематику фінансового потенціалу, виходимо з розуміння його як статичної і динамічної категорії. Погоджуємося з Лебідь О. В., що «існує потенціал спокою, дії і взаємодії, а також потенціал розвитку, що відповідає трьом основним станам економічним благ» [9, с. 37].

Виділені стани можна з різною ймовірністю віднести до різних складових фінансового потенціалу. Потенціалом спокою володіють майнові об'єкти, які не використовуються в процесі операційної та інвестиційної діяльності. Потенціал дії і взаємодії асоціюємо з фінансовими ресурсами і капіталом, які забезпечують просте відтворення. Потенціал розвитку виникає в процесі розширеного відтворення фінансових ресурсів і капіталу.

На траєкторію розвитку стратегічного фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки та їх взаємовідносини з банківськими установами суттєво впливають різноманітні ризики [10, с. 115].

Для зниження власних операційних і фінансових ризиків клієнти банків – аграрні підприємства намагаються отримати кредит за якомога нижчою ставкою, на якомога триваліший термін з лояльними вимогами до забезпечення. Для зниження власних фінансових ризиків банківські установи намагаються уникнути дефолтів позичальників за виданими кредитами, тому встановлюють до ціни кредиту ризикові надбавки, висувають жорсткі вимоги до забезпечення кредитів. Концентрація фінансового капіталу в банківському секторі розширює їх можливості у фінансуванні реального сектора економіки. Тому системні банки відіграють більшу роль у забезпеченні стратегічного розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки.

На потенціал взаємовідносин банківських установ і аграрних підприємств впливають фактори, що проявляються на різних економічних рівнях. Найбільш значимими макро-факторами є: нестабільна політична і соціально-економічна ситуація, девальвація національної валюти. На мезо-рівні слід виділити диспаритет цін на продукти харчування, сільськогосподарську продукцію, а також

цін виробників промислової продукції; слабкість конкурентного середовища на аграрному ринку; недосконалість інституційного забезпечення кредитування сільськогосподарських підприємств – відсутність методик оцінки кредитоспроможності позичальників, адаптованих до умов аграрного сектора економіки. На рівні суб'єкта господарювання значущими є: залежність від природно-кліматичних умов і сезонності виробництва, високі ризики операційної діяльності у рослинництві і тваринництві, складність реалізації інвестиційних проектів, значна імовірність несвоєчасного повернення кредитів.

На стратегічний розвиток фінансового потенціалу впливає обсяг залучених суб'єктами господарювання кредитів (довго- і короткострокових) – кількісний фактор; умови залучення кредитів (кредитний процент, наявність комісій, вимоги до забезпечення кредитів і наявність гарантій) – якісний фактор; оборотність кредитів (період між їх отриманням і погашенням) – фактор розвитку.

Для банку своєчасне обслуговування кредитів в частині погашення процентів і тіла кредитів є запорукою стабільного функціонування [11, с. 37]. Для позичальника – суб'єкта господарювання аграрного сек-

тора економіки основними первинними джерелами погашення кредиту є виручка від реалізації сільськогосподарської продукції і доходи від реалізації інвестиційних проектів. У разі несвоєчасного погашення кредитів суб'єктів господарювання у банків виникають проблемні, непрацюючі активи, вони зазнають збитків. Для управління проблемними кредитами створюються спеціальні підрозділи банку, які забезпечують погашення кредиту за рахунок вторинних джерел, передусім, за рахунок реалізації заставного рухомого і нерухомого майна; стягнення заставних депозитів і отриманих гарантій/порук.

У табл. 1 наведено динаміку поточних зобов'язань і короткострокових кредитів за видами економічної діяльності протягом 2007-2017 років. У національній економіці вартість поточних зобов'язань зросла із 992,3 млрд. грн до 5769,5 млрд. грн, або у 5,81 разів, а короткострокові кредити – із 139,8 млрд. грн до 541,1 млрд. грн, або у 3,87 разів. Випереджальні темпи росту поточних зобов'язань над короткостроковими кредитами обумовили скорочення питомої ваги останніх із 14,09% до 9,38%.

У сільському, лісовому та рибному господарстві вартість поточних зобов'язань зросла із 26,5 млрд. грн до 416,1 млрд. грн, або у 15,72 разів,

Таблиця 1

Динаміка поточних зобов'язань і короткострокових кредитів за видами економічної діяльності протягом 2007-2017 років

Вид економічної діяльності	Дата	Поточні зобов'язання і забезпечення – усього		у тому числі: короткострокові кредити банків	
		млн. грн	структура, %	млн. грн	питома вага, %
усього по національній економіці	01.01.2007	992270,1	100	139772,9	14,09
	01.01.2008	1449431,9	100	227945,9	15,73
	01.01.2009	1352935,8	100	220067,4	16,27
	01.01.2010	1705408,3	100	224335,5	13,15
	01.01.2011	1834297,8	100	217360,5	11,85
	01.01.2012	2183258,9	100	275217,8	12,61
	01.01.2013	2448985,8	100	325172,8	13,28
	01.01.2014	2689338,2	100	371760,5	13,82
	01.01.2015	2936220,2	100	395843,5	13,48
	01.01.2016	4114903,2	100	455709,4	11,07
	01.01.2017	4821692,4	100	506154,0	10,50
01.01.2018	5769539,0	100	541109,3	9,38	
Темп росту, разів	2017/2007	5,81	-	3,87	-
сільське, лісове та рибне господарство	01.01.2007	26471,1	2,67	5826,5	22,01
	01.01.2008	44868,4	3,10	11102,6	24,74
	01.01.2009	43496,6	3,21	10743,7	24,70
	01.01.2010	50360,5	2,95	8532,8	16,94
	01.01.2011	48865,7	2,66	7680,7	15,72
	01.01.2012	70007,3	3,21	12157,6	17,37
	01.01.2013	95985,4	3,92	16725,9	17,43
	01.01.2014	113181,0	4,21	22328,2	19,73
	01.01.2015	157786,9	5,37	25988,1	16,47
	01.01.2016	342359,0	8,32	27849,1	8,13
	01.01.2017	338533,1	7,02	28857,7	8,52
01.01.2018	416146,2	7,21	46853,5	11,26	
Темп росту, разів	2017/2007	15,72	-	8,04	-

а короткострокові кредити – із 5,8 млрд. грн до 46,9 млрд. грн, або у 8,04 разів.

Випереджальні темпи росту поточних зобов'язань над короткостроковими кредитами обумовили скорочення питомої ваги останніх із 22,01% до 11,26%.

Динаміка обсягу короткострокових кредитів у сільському, лісовому та рибному господарстві протягом 2007-2017 років описується висхідною гілкою параболи з множинним коефіцієнтом детермінації $R^2=0,9302$ (рис. 1).

Поліном другого ступеня з додатним коефіцієнтом перед x^2 і коефіцієнтом детермінації, близьким до одиниці, свідчить про стійкий тренд зростання

абсолютного обсягу залучення суб'єктами господарювання аграрного сектора економіки боргового фінансування банків.

Динаміка питомої ваги короткострокових кредитів у поточних зобов'язаннях у сільському, лісовому та рибному господарстві протягом 2007-2017 років описується низхідним лінійним трендом з від'ємним коефіцієнтом перед змінною і коефіцієнтом детермінації 0,7111 (рис. 2). Це свідчить про стійкий тренд скорочення відносного обсягу залучення суб'єктами господарювання аграрного сектора економіки боргового фінансування банків.

Темпи росту поточних зобов'язань у сільському, лісовому та рибному господарству (15,72)

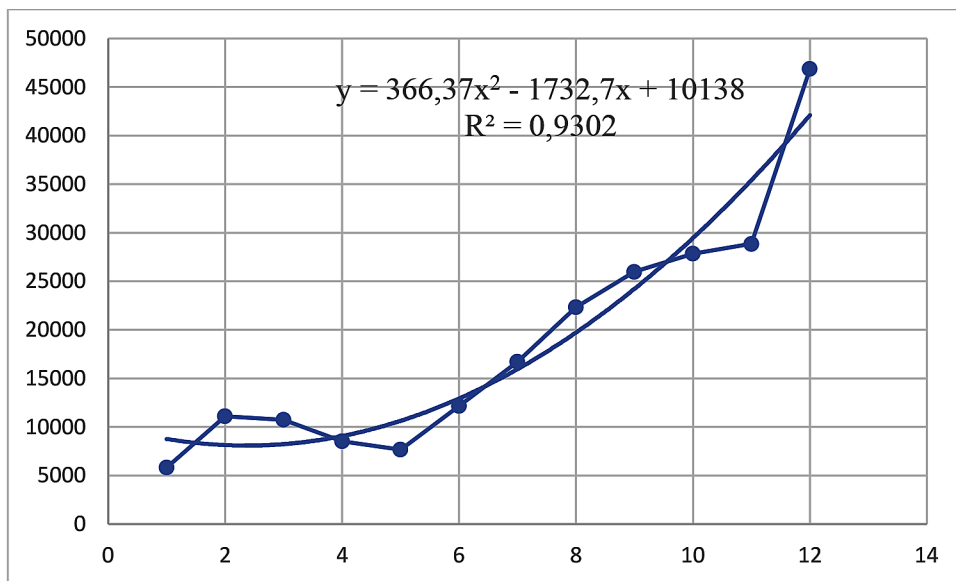

Рис. 1. Динаміка обсягу короткострокових кредитів у сільському, лісовому та рибному господарстві протягом 2007-2017 років, млн грн

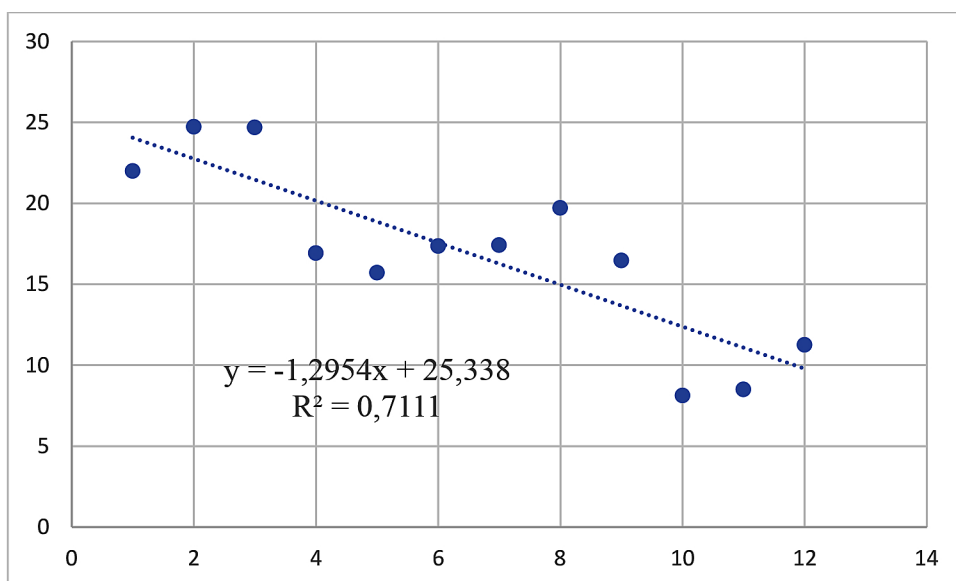

Рис. 2. Динаміка питомої ваги короткострокових кредитів у поточних зобов'язаннях у сільському, лісовому та рибному господарстві протягом 2007-2017 років, %

майже втричі перевищують аналогічний показник по національній економіці (5,81). Через це частка поточних зобов'язань аграрного сектора економіки зросла з 2,67% до 7,21%.

Висновки з проведеного дослідження.

1. Банківське забезпечення стратегічного розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки приводить до виникнення похідних категорій – кредитний потенціал банку, кредитний потенціал підприємства. Кредитний потенціал банку відображає можливість трансформації залучених ресурсів клієнтів у працюючі активи, здатні приносити дохід, і забезпечувати максимальну зворотність виданих кредитів. Стратегічний кредитний потенціал банку пов'язаний із наявністю довгострокових ресурсів і готовністю трансформувати їх у довгострокові кредити інвестиційного спрямування. Кредитний потенціал суб'єктів господарювання – це наявність потенційних можливостей для отримання кредитів, їх обслуговування і погашення за рахунок ефективного використання залучених коштів в операційній та інвестиційній діяльності підприємства. Стратегічний кредитний потенціал суб'єкта господарювання пов'язаний із наявністю передумов для отримання довгострокових кредитів, їх обслуговування і погашення за рахунок ефективної реалізації інвестиційних проектів.

2. Статистична оцінка складу, структури і динаміки поточних зобов'язань протягом 2007-2017 років дозволила встановити випереджальне зростання кредитного потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора порівняно з економікою загалом. Попри зростання абсолютної ємності кредитного потенціалу підприємств сільського, лісового та рибного господарства, його від'ємна ємність скорочується.

3. Зміцненню банківського забезпечення стратегічного розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання сприятиме удосконалення інституціональної складової, пов'язане з адаптацією методик оцінки кредитоспроможності позичальників до умов аграрного сектора економіки. Адекватне визначення розміру кредитного потенціалу підприємств сільського, лісового та рибного господарства є передумовою зростання обсягів банківських кредитів, залучених в аграрний сектор економіки.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці інвестиційних механізмів зростання стратегічного фінансового потенціалу суб'єктів господарювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гуцалюк О. М. Дослідження компонентних складових оцінювання фінансового потенціалу банківських установ. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2016. № 6. С. 113-117.
2. Зуєва О. В. Структура фінансового потенціалу банку. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2014. Т. 19, Вип. 3(4). С. 28-33.
3. Квасова О. П. Державне управління фінансово-економічною безпекою ресурсного потенціалу банків України. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 9. С. 20-24.
4. Каліцун А. В. Потенціал банківського сектору України як основного джерела фінансування лізингових операцій. *Економіка і управління*. 2013. № 1. С. 47-54.
5. Зуєва О. В. Функції та принципи функціонування фінансового потенціалу банку. *Економічний простір*. 2014. № 88. С. 123-132.
6. Про організацію формування та обігу кредитних історій: Закон України від 23.06.2005 № 2704-IV. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-15>.
7. Гуцалюк О. М. Використання рейтингових систем для оцінювання фінансового потенціалу банку. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2017. № 2. С. 125-141.
8. Гуцалюк О. М. Особливості формування економічного, ресурсного та фінансового потенціалів комерційного банку. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2016. № 3. С. 77-81.
9. Лебідь О. В. Капітал банків як носій потенціалу й фінансова основа стратегічного розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2014. Вип. 7(5). С. 35-40.
10. Калівошко О. М. Роль концентрації фінансового капіталу в оптимізації інвестиційного потенціалу банківського сектору України. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2015. Вип. 222. С. 112-116.
11. Калівошко О. М. Тенденції концентрації фінансового капіталу у формуванні інвестиційного потенціалу банківського сектору України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 23. С. 36-38.